

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960) KADIN DERGİLERİNDE
KADIN İMAJI****THE IMAGE OF WOMEN IN THE WOMEN'S MAGAZINES DURING
THE DEMOCRAT PARTY PERIOD (1950-1960)***Dilara KOÇER****Özet:**

Bu çalışmada, 1950-1960 yıllarında yayınlanmış 17 kadın dergisinde kadının nasıl temsil edildiği incelenmektedir. Çalışmanın temel amacı, Demokrat Parti'nin gerçekleştirmeye çalıştığı demokratikleşme sürecinde kadın dergilerindeki kadın imajını analiz etmektir. Çalışmada bu dergilerin, kurguladıkları yeni kadın imajıyla kadınlara onları geriletici bir rol modeli önerdiği ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın dergileri, kadın imajı, popüler kültür

Abstract:

The aim of this study is to analyse the representation of women by 17 women's magazines published in 1950-1960. The major goal of the study is to examine the image of woman in Turkey's democratisation experience during the DP period. It is argued that the magazines advise women a role model pulling backward them.

Key words: Women's magazines, the image of woman, popular culture

Giriş:

Bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasında yayınlanmış olan 17 kadın dergisinde, kadının nasıl temsil edildiği analiz edilmektedir. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'de demokrasiye geçildiği yıllarda, dergiler aracılığıyla kadına nasıl bir rol modeli sunulduğunu tespit etmektir. Hızlı bir modernleşme çabası içinde olan Cumhuriyet, modernleşme projesi kapsamında kadın kimliğini ve kadının toplumsal rolünü yeniden tanımlamış ve yeni bir kadın figürü sunmuştur. Tek partili yıllar içerisinde oluşturulmuş olan bu yeni figür, her ne kadar modern ve Batılı toplumlardaki kadına eşit olarak kurgulanmış, siyasal ve sosyal haklarla donatılmış olsa da demokrasinin de kadına getireceği bir katkı, hak ya da özgürlükler olacağı öngörülebilir. Bu bağlamda bu çalışmada, Türkiye'de kadın

* Dr., Ankara dilarako@yahoo.com

kimliğinin Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelmesinden sonra yeniden tanımlandığı ya da bu kimlikte bazı değişikliklerin olduğu varsayılmıştır.

DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesi Türkiye açısından bir dönüm noktası olmuştur. Ekonomik ve siyasal anlamda liberalizmi savunun DP'nin devletçilik yerine özel sektörü desteklemesi, tarımda makineleşme, hızlı kentleşme gibi olgularla birlikte, toplum bünyesinde de büyük bir dönüşüm/değişim yaşanmıştır. Bu süreç içerisinde aile yapısında da değişiklikler ortaya çıkmış, kadının çalışma hayatına daha fazla girmeye başlamasıyla kadının rollerinde de farklılaşma olmuştur. Bu çalışmada, bu yeni toplumdaki 'yeni kadın' imgesi kadın dergileri aracılığıyla incelenmiştir. Çünkü kadın dergileri, kadınların kimlik oluşturma sürecinde toplumsal cinsiyet rollerini öğrenebilecekleri bir kaynak görevi görmektedir. 50 yıl öncesini gün ışığına çıkarmak açısından kadın dergileri tarihi, "kadınların modern sunumunun ve kadın söyleminin daha geniş tarihiyle son derece yakından ilişkilidir" (Ballaster, Frazer, Beetham ve Hebron, 1991: 43). Diğer yandan Oktay (1997: 52), Türkiye'de dergilerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişmelere paralellik gösterdiğini söyler. Bu bağlamda, bu dergiler aracılığıyla tek partili sistemden çok partili sisteme geçişle birlikte ortaya çıkan kadın kimliğindeki değişimi gözlemek de mümkündür.

1. Yöntem:

Bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasında yayınlanmış olan tüm kadın dergileri incelenmiştir. Çalışmaya konu olan dergiler şunlardır: *Ev-İş* (1937-1952), *Aile* (1947-1952), *Hanımeli* (1948-1953), *Familya* (1949-1954), *Modern Türk Kadını* (Mart-1950-Nisan 1950), *Şule* (Mayıs 1950-Haziran 1950), *Kadın Güzelliği* (Şubat 1951-Mayıs 1951), *Resimli Romans* (1951-1952), *Kadın Dünyası* (1952-1953), *Misafir* (Mart 1952-Eylül 1952), *Resimli Hayat* (1952-1955), *Yelpaze* (1952-1967), *Demokrat Kadın* (1954), *İkimiz* (1954-1955), *Evim* (Mayıs 1955-Ekim 1955), *Gazete Magazin* (Aralık 1956), *Kadın Dünyası* (1958-1959). Meslek dergileri ve diki-nakış dergileri bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu 17 dergiden 13 tanesi, 1950'den sonra yayınlanmaya başlamıştır. Bu 13 dergiden de 11 tanesi, bir yıldan daha kısa süreli yayın hayatında kalmıştır. 1950 öncesi yayınlanmaya başlamış olan dergilerin 1950 yılı sonrası sayıları çalışmada kullanılmıştır. Tüm bu dergilerin mevcut olan bütün sayıları, incelemeye dâhil edilmiştir. Sadece *Yelpaze* dergisinin 1960'a kadar olan sekiz yıllık koleksiyonunun incelenmesi, rastgele örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Toplam olarak bu 17 derginin 347 sayısı çalışmaya konu olmuştur.

Çalışmada "nitel içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem uygulanırken dergilerdeki her bir parça (makale, hikâye, bulmaca, anket vb.) sayılmış ve benzer temalar aynı başlık altında toplanarak tematik olarak analiz edilmiştir.

2. Dergilerin Tematik Analizi:

2.1. Kadının Geleneksel Rollerini:

1950-1960 yılları arasında yayınlanmış dergilerde, kadınlık ve kadının geleneksel rollerine çok az yer verildiği görülmektedir. Bu geleneksel rollerden “anne” % 2.97, “ev kadını” % 7.62, “eş” % 2.11 oranında dergilerde yer tutmaktadır.

Dergilerde, kadın ancak evlilikle ve bir erkekle birlikte varolabilecek bir varlık olarak tanımlanmıştır. Kadının ‘eş’ olarak rolüne verilen önem, kadının yapması ve yapmaması gereken şeyler listesi, uyması gereken kurallar, alması gereken tedbirler şeklinde didaktik bir söylemle ortaya konmuştur. Bu amaçla anlatıları genel olarak, kadınların erkeği eve bağlamak için yapması gerekenler, yani evin bakımı, kendisinin fiziksel bakımı ve uyması gereken kurallar olarak özetlenebilir. Bu tavsiye ve kurallar evliliğin gerçekleşmesinin ve devamının, dolayısıyla kadının mutluluğunun temellerini oluşturur. Kadınlara erkeği elde etme, onu yola getirme, onu eve bağlama ve idare etme yöntemleri anlatılır. Kadınlara ev işlerine önem vermeleri, evin temiz ve bakımlı olması gerekir. Kadın dikiş dikmeli, iyi yemek pişirmeli, erkeğin rahatını sağlamalıdır. Diğer yandan kadının kocasına karşı manevi sorumluluklarına da son derece önem verilir. İyi bir eş kocasına ilgi göstermeli, onu takdir etmeli, erkekten fazla bilgili olmamalıdır. Erkeğin fikirlerine ‘hürmet’ ve ‘riayet’ etmelidir. Kadın kışkırcı olmamalı, fazla soru sormamalı, erkeğin kusurlarına göz yummalı, ukalalık etmemelidir. Dergiler kadınlara erkekler karşısında kurnazca hilelere başvurmaları, rol yapmaları tavsiyesinde de bulunur. Örneğin *Familya* dergisindeki “*Erkekler Tarafından Beğenilmek İster misiniz?*” başlıklı yazıda, kadınlara “*masum, saf tavırlar takınmaları*”, “*onların üstünlüğünü kabul etmiş gibi görünmeleri*” tavsiye edilmektedir. “*Ondan korktuğunuzu hissettiriniz bu onu aşkınızdan daha fazla memnun edecektir.*” bile denilmektedir (Familya, 1951: 52).

Kadının anne olarak rolüne verilen önem yüzyıllardır değişmemiştir. Her zamanki gibi ve günün Batılı toplumlarındakiyle aynı olmak üzere, kadının en önemli görevinin annelik olduğu söylenir. Annelik bir sanat ve en büyük şereftir. Bu yıllarda kadının günlük yaşamında bilim ve teknolojinin etkisi sürmüş, modernleşme projesinde olduğu gibi, Batılı normlardaki bilimsel annelik tavsiye edilmeye devam etmiştir. Dergilerde “anne”, neslin üreticisi ve eğiticisi olarak da tanımlanmış ama çoğunlukla annenin bakıcı olarak işlevi üzerinde durulmuştur. Dergilerde kadınlara çocuğun beslenmesi, bakımı, sağlığı ile ilgili her türlü bilgi verilmektedir.

Ev kadınlığı bu dergilerde oran olarak “anne” ve “eş” rolünden daha fazla yer kaplamaktadır. Kadının bu rolü de Batı tarzı ev kadınlığı şeklinde tanımlanmaya devam etmiştir. Cumhuriyetin modernleşme projesi içinde yer alan “*bilimsel ev kadınlığı*” (Arat, 1998: 87-88), yuva kurma sürecine düzen ve rasyonellik getiren

bir yapıya sahiptir. Bu rolün cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimli sınıftan kadınlar tarafından içselleştirildiği görülür.

Bu dönem dergilerinde kadınlar için en güzel mesleğin ev kadınlığı olduğu söylenmektedir. *Gazete Magazin* dergisinde, ev kadınlığı aynı zamanda bir mutluluk kaynağı olarak da tanımlanmakta, bir makalede şöyle denilmektedir: "... *Anne çalışıyordu. Mutfağı, odaları, kapları temizliyor, halıları, pencere camlarını siliyordu. Bir kadının en mutlu işini yapıyor olmalıydı...Çocukların sıhhati, kocanın ruh huzuru için tekrarlanan bu işten bıkmamalıydı anneler...Bütün Türkiye'yi huzura ve sağlığa kavuşturacak olan önce annelerdi*" (Delikan 1957, 9: 9).

Ev işlerine yardımcı olmak üzere verilen bilgilerin orta-üst sınıf kadınlara hitap ettiği görülmektedir. Hasır mobilyaların temizliği, fildişlerini beyazlatmak, Panama şapkaların bakımı, piyanonun temizlenmesi, ziyafet sofrasının düzenlenmesi, "water-cup" denilen pirinç el yıkama kâsesinin kullanılması gibi bilgiler, şüphesiz çok küçük bir kesiminin işine yarayacaktır ama bir burjuva kültürü yaratmanın da aracı olmaktadır. Mutfakla ilgili bilgilerde fonksiyonelliğin önemi vurgulanmıştır. Mutfak aletlerinin ve tezgâhlarının yemek pişirme düzenine göre ayarlanması, havagazı kullanılması, aletlerin kolay temizlenir ve kir tutmayan cinsten olması gerektiği anlatılır. Dergilerde ev düzeniyle ilgili olarak dekoratif sanatlar, kübizm gibi akımlar tanıtılır, renk uyumu ile ilgili tavsiyelerde bulunulur, mimari ile ilgili çizimli açıklamalarda bulunulur.

Kadının geleneksel rollerinin yeni tanımlarını, erken cumhuriyet dönemi dergilerde de (Koçer, 1999) görmek mümkündür. Başta da belirttiğimiz gibi Batı tarzı ev kadınlığı ve annelik modernleşme projesinin bir parçası olarak yıllardır topluma benimsetilmeye çalışılmıştır. Yeni olan, dini motiflerin az da olsa dergilerde görülmeye başlamasıdır. 1950'lerin sonlarına doğru bu dergilerde dinî tavsiyelere rastlanmaya, işleme örneklerinde cami motifleri görülmeye, terbiye konusundan bahsederken dinî kahramanlardan örnekler verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu öyle bir çelişkiler dönemidir ki bir yanda dergi sayfalarında son teknoloji ürünü elektrikli epilasyon bilgileri verilirken (Ev-İş, Tuğcu, 1950, 162: 6), bir yandan da "*Cuma günü tırnak keserseniz evlat mirası yersiniz*"; "*Sobada odunlar yanarken, bazen hır hır diye ses çıkarırlar, sizi çekiştiriyorlar demektir. Beni çekiştirenin eti canı çekilsin deyiniz*"; "*İki kişi aynı anda su içerlerse ne murad ederlerse o olur*"; "*Makasın ağzının açık kalması düşman ağzının açılacağına delalet eder*"; "*Kedi arka ayağı ile kulağının arkasını kaşırsa yağmur yağacak demektir*" gibi boş inançlara yer verildiği görülür.

Dolayısıyla bu dergiler, aslında 1950'lerin Batılı dünya görüşünü temsil etmekle birlikte, Türkiye'nin gündeminden bağımsız değerlerdir. Toplumda ayaklanan dini duyguların etkisiyle, İslam'ın yön verdiği yaşam tarzına özgü kimi geri kalmış öğelerin bu dergilerde yeniden gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Yine de bunların dergilerde çok küçük bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir.

2.2. Magazin ve Cinsellik:

1950’li yıllarda Türkiye’deki kadın dergilerinde magazin önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak magazine yer vermemiş olan dergilerin bile son sayılarında, muhtemelen tiraj sorunu yüzünden magazin haberleri koydukları görülmektedir.

Bol resimli olan bu haberlerde, birçok haber sadece fotoğrafla verilmiştir. Alt yazı ile desteklenmiş olana bu haberler neredeyse tümüyle Amerikan sinema endüstrisinin kalbi Hollywood ile ilgili haberlerdir. Bu çerçevede, yıldızların ilk aşkları, ilk öpüşmeleri, evlilikleri ve boşanmaları, skandallar, dedikodular, pop ve caz şarkılarının sözleri dergi sayfaları doldurmaktadır. Sirklerin, revü yıldızlarının konu olduğu yazı ve resimler, sinema artistlerinin boy boy fotoğrafları ve filmlerden kareler de bu haberlerin bir kısmını oluşturur. Kadın oyuncularla yapılmış röportajların bu dergilerde aktarılan bölümleri, onların erkekler hakkındaki düşüncelerini, erkeklerin nasıl kontrol edileceğini, daha çekici olmak için neler yapılması gerektiğini anlatır. Aynı yılların Amerikan dergilerinde bir sahne sanatçısından bahsedilirken bile ev kadınlığına yer verilirken (Friedan, 1983: 51), Türkiye’deki dergilerde cinsellikleri ön plana çıkarılmaktadır. Rosalind Russel ile “*Erkekler Hakkında Ne Öğrendim*” başlıklı röportajda (İkimiz, 1954, 1: 44-46) yıldız, erkeklerin başarılı kadınları çekemediklerini, yardıma muhtaç kadınlara daha fazla ilgi duyduklarını söyleyerek, hem erkeklerden yakınmakta hem de kadınlara cinsel obje olmalarını tavsiye etmektedir.

1950’li yıllarda Türkiye’de magazin yayıncılık alanı için bir mecburiyet haline geldiği, vazgeçilmez olduğu görülmektedir. Oktay, Türkiye’de popüler kültür ile ilgili çalışmasında 1923-1950 yıllarında yayınlanmış dergilerde ulusçu ideoloji, çalışma etiği gibi olguların ön plana çıkarıldığını, 1950-1970’li yılların dergilerinde ise anti-komünizm, cinselliğin yükselişi ve üst kültürün magazinleşmesinin görüldüğü tespitini yapmıştır. İkinci dönem dergilerde aydınlatma amacı ikincileştirilmekte, konu ve sorunlar eğlendirme ve vakit öldürme biçiminde işlenmektedir (2002: 51-115). Dolayısıyla dönemin ikliminden kaynaklanan bu durum kadın dergileri için de geçerlidir. Üstelik dergilerin yayıncıları da bu magazin artışından rahatsızlık duyduklarını itiraf etmekte ancak tiraj arttırmak için magazine yer vermenin hayati önem taşıdığını belirtmektedirler. Magazin denilince de akla kadın vücudunun teşhiri gelmektedir. Diğer yandan dergilerdeki yazılarda, toplumda cinayet ve tecavüz suçlarındaki artışın ‘açık-seçik neşriyattan’ kaynaklandı haberlerine rastlanır. Hatta mahkemelerde avukatların bu yönde savunma yaptıkları bile görülmektedir (Gazete Magazin, ‘Seksüalite’, 1957, 1: 1). 1958 yılında yayınlanmaya başlayan *Kadın Dünyası* dergisi bile, kadın hakları ve kadın sorunlarına yer veren bir yayıncılık anlayışı ile doğmuşken, bu anlayıştan taviz vermek ve moda uymak zorunda kalmıştır. Atatürk devrinin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel’in başyazısıyla ve cumhuriyetçi ideoloji doğrultusunda yayın hayatına başlayan dergi, altıncı sayıya geldiğinde yayın politikasını değiştirmek zorunda olduğunu duyurmuştur. Başyazıda “... *Sosyal*

meseler başta geliyordu, devrimleri, kadın haklarını savunduk....dünya kadınının nasıl yaşadığını, nasıl mücadele ettiğini anlatmaya çalışıyorduk...(Ancak) 'Çok kurusunuz' diyorlardı. 'Yazılarınız çok ağır, bunları kolay kolay kimse anlayamaz, magazin olun, sinemaya yer verin, spordan bahsedin'..." (1958, 6: 3) denilmektedir. Bu sayıdan sonra dergide erotik kadın fotoğraflarına, pop müzik şarkı sözlerine, sinema yıldızları ile ilgili dedikodulara yer verilmeye başlanmıştır. Kısa bir süre sonra da dergi kapanır.

Bu yılların dergilerinde zaman zaman, cinselliğin toplumda çok fazla konu edilmesinin, gazete ve dergilerde magazin aracılığıyla kadın bedeninin ve cinselliğin sömürülmesinin tartışma konusu olduğu görülmektedir. Diğer yandan 1950-1960 yılları arasında zina olaylarının arttığı tespit edilmiştir. İncelenen kadın dergilerindeki haber ve yorumlarda da bu durum gözlenebilir. Nitekim Cumhuriyet döneminde zina gittikçe daha az boşanma nedeni olurken, bu çalışmanın konu aldığı yıllarda durum farklılık göstermektedir. 1950-1960 yılları arasında zina suçundan mahkemeye verilen kadınların oranında artış olduğu görülmektedir. 1938-1948 yılları kayıtlarına göre zina suçlularının ¼'nin yani % 25'nin kadın olduğu tespit edilmiştir. 1953'te ise bu oranın %37'ye çıktığı görülmektedir (Alkan, 1981; 95-100). Dergilerde, kadınlara gayrimeşru ilişkileri sırasında gizliliğe dikkat etmelerinin tavsiye edildiği görülür. Yerli aşk hikâyelerinde ise zaman zaman kadın kahramanların gayrimeşru ilişkileri anlatılır. Bu durum çeviri hikâyelerde kesinlikle söz konusu değildir.

2.3. Aşk Hikâyelerinin İşlevi:

1950'li yıllarda kadın dergilerinde aşk hikâyeleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerin incelenmesi bize, hikâyelerinin hangi mesajları verdiğini, kadınlığı nasıl kurguladığını, kadına nasıl bir rol modeli sunduklarını ortaya çıkarır. Bu dergilerdeki hikâyelerin neredeyse tümü çeviri eserlerdir. Hikâyelerdeki insan ve şehir isimlerinden, bunların Amerikan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Resimli romanlar ise İtalyan kaynaklıdır.

Bu yıllarda yayınlanmış hikâyelere baktığımızda, hayatın kadınlar için çok karmaşık olarak kurgulandığı görülür. Hikâyelerdeki aşk her zaman, yalan, şüphe, yanlış anlama, kıskançlık, intikam aşk üçgeni, geçmişten gelen bir sır, ailelerin muhalefeti gibi olaylar çerçevesinde imkânsız hale gelir. Ama evlilikle mutlu sona ulaşılır. Kahramanlar her zaman genç ve bekâr kadınlardır. Çoğunlukla çalışma yaşamının dışında gösterilirler. Hikâyeler büyük malikâneler, çiftlikler, balolar, partiler, içinde geçer. Lüks bir yaşam, mücevherler, hikâyelerin vazgeçilmez parçalarıdır.

Aşk hikâyeleri üzerine yapılmış çalışmalar gösteriyor ki, aşk hikâyelerinin ortak noktası, kadınlığın cezalandırılması gereken bir şey olarak tanımlanmasıdır. Ama sonunda kadınlar, edilgen ve iyi kalarak ödüllendirilirler (Ballaster, 1991: 12). Bu çalışmada incelenen hikâyelerde de kadınlar için acı ve cezalandırılma söz konusudur. Bunların sonucunda mutluluğu elde edebilmek için kadın kahramanlar

hikâyelerde ya iftiraya uğrarlar ya da yanlış anlaşılırlar. Kahramanın koruması gereken bir sırrı vardır ve bu yüzden kendisinden şüphe edilir. Genç kız/kadın terk edilir, açlık çeker, sefalet çeker, tacize uğrar. Bu hikâyelerde kurulan dünyalarda kadınlar çalışmazlar, çalışsalar bile evlenince işi bırakırlar. Kadınlara uygun görülen meslekler de ya hastabakıcılık, ya hemşirelik ya da sekreterliktir. Bu kahramanlar genellikle kimsesiz ya da yetimdir ve himayeye ihtiyaç duyarlar. Her zaman, çok zengin ya da kendilerinden varlıklı, statü sahibi erkeklere âşık olurlar.

“*Meçhul Gelin*” hikâyesinde yukarıda yukarı söz edilen unsurların birçoğunun görmek mümkündür: Kontes Anna balayında kendi adını taşıyan bir kadınla karşılaşır ve birden kontes olmadığını anlar, kaçır. Diğer kadın ise Anna'nın kocasına, aynı adı taşıdığına göre onun karısı sayılacağını söyler ve birlikte Paris'e giderler. Bu kadın aslında, kötürüm olduğu sanılan Roland'la evli olan George'u sevmektedir. Roland kocasının sevgilisi sanarak Anna'yı öldürmeye çalışır. Diğer kontes ise George kendisini terk edince onu öldürür ve akıl hastanesine düşer. Anna'nın ise bir Kont tarafından büyütülmüş, bir bahçıvanın torunu olduğu ortaya çıkar. Anna kocası tarafından tekrar kabul edilir ve mutluluğu yakalar (Yelpaze, 1953). Hikâyede, aşk hikâyelerinin birçok koşulu mevcuttur. Kadın elinde olmadan kötü bir duruma düşer. Erkek ona şüpheli bakar. Kötü kadın işleri karıştırır. Kahramanın aslında fakir olduğu ortaya çıkar. Kötü kadın cezasını bulur. Koca kahramanımıza geri döner. Hikâyelerde kadına her an terk edilebileceği, etrafının erkeğini elde etmek için bekleyen tehlikeli kadınlarla sarılı olduğu da söylenmektedir.

Bu hikâyeler kadınlara aşkın yüceltiği, büyülü bir dünya sunar. Aşk hayatın merkezi ve anlamı haline gelir. Kadınlara, ancak bir erkekle birlikte ve bir erkeğe kendini adayarak mutluluğu bulabilecekleri mesajı verilir. Katlandıkları tüm acılar, zengin erkeğin hatasını anlaması, zengin erkeğe kavuşma ile mutlu sona ulaşır. Ann Stinow (Franco, 1995: 163) bu hikâyelerin kadın yaşantısındaki geriletici öğeleri beslediğini söyler. Bu açıdan, kadınların eğitiminden hiç söz edilmemesi, kahramanların çalışmaması ya da sadece belli kadınca işlerde çalışır görünmeleri, kariyerlerinin olmaması, erkeğe muhtaç, erkeğe bağlı olarak gösterilmeleri bu geriletici öğelerin başında gelmektedir. Kadınlara çalışmaları değil, hayatta kalmak, istedikleri şeylere sahip olabilmek için zengin bir erkeği elde etmeleri, evlenmeleri söylenmektedir. Dolayısıyla bu hikâyeler aracılığıyla ataerkil kültür kalıpları tekrarlanmakta, yeniden üretilmekte ve kadınlara, değiştiremeyecekleri bu dünyayı kabul etmeleri öğretilmektedir.

Bu aşk hikâyelerinin yerli versiyonlarında, çeviri hikâyelerde hiç yer almayan, evli kadın kahramanın gayrimeşru ilişkileri anlatılmaktadır. Olayların kahramanları genellikle kocasını aldatan kadınlardır. Şartlar gereği kadın çalışmak zorunda kalınca, kocasına bakmak zorunda olunca, evini de kocasını da sever ve mutluluğu yakalar. Bu hikâyelerde kadının gayrimeşru ilişkilerinin bu kadar sık tekrarlanması dikkat çekicidir. Örneğin “*Son Adım*” adlı hikâyede Serra evli ve çocuk sahibi bir kadinken, başka bir adama âşık olur. Tam birlikte kaçacakları

gece, kadın, aşığı, kocası ve çocuğu akşamı birlikte geçirmek zorunda kalırlar. Kadın yaptığı hatayı anlar ve hepsi çok yakın dost olurlar (Yelpaze, 1953). Bekâretin tabu, kadının, kocanın namusu kabul edildiği o günlerde, bu hikâyelerde adeta bu tarz ilişkileri normalleştiren bir tavır göze çarpmaktadır. Bu arada, 1950'li yıllarda, tüm dünyada evlilik oranı artar ve boşanma oranları düşerken, Türkiye'de boşanma oranının 1923-1980 yılları baz alındığında, en yüksek orana ulaştığı (Alkan, 1981: 95-100) dikkatlerden kaçmamalıdır. Bunu ancak, değişmekte olan ekonomik ve sosyo-kültürel yapının toplum bünyesinde yarattığı sarsıntı ile açıklamak mümkün görünmektedir. Değişen ekonomik ve siyasal sistem, Türk toplumunun değer yargılarını, anlayış biçimini de değiştirmektedir. Bu çalkantı içinde moral değerlerin erozyona uğradığı ortaya söylenebilir.

2.4. Reklamlar:

1950'li yıllarda Türkiye'de reklamcılığın yeni yeni geliştiği görülmektedir. Yine de o yıllarda kadın dergilerinin henüz önemli bir ticari araç olarak görülmedikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kadınlar da önemli tüketiciler olarak kabul edilmemektedirler. Dergilerde yer alan reklamlar çoğunlukla yabancı ürün reklamlarıdır. Hükümetin izlediği liberal ekonomi sebebiyle, ithal ürün artışı büyük oranda artmıştır. Bu kadın dergilerindeki reklamlar da çoğunlukla dünya devi markaların kozmetik, ev aletleri, bebek ürünleri, ilaç, beyaz eşya reklamlarıdır.

2.5. Ev Dışında Yaşam:

Kadını ev dışında konumlandıran, ev dışına çekmeye çalışan haber ve yazıların azlığı dikkat çekici orandadır. Elbette "ev dışı" derken, alışveriş, gezip eğlence değil, çalışma yaşamı, siyaset yaşamı gibi alanlar kastedilmektedir. Çalışma yaşamına ait yazıların oranının % 0.14, eğitim ile ilgili yazıların oranının % 0.03, siyaset-hukuk ile ilgili yazıların oranının % 0.89 olduğu göz önüne alınırsa, bu dönem kadın dergilerinin kadını eve bağlamak ve aşk romanlarıyla vakit geçirmelerini sağlamak yönünde tutarlı bir politika izledikleri ortaya çıkmaktadır.

2.6. Moda ve Güzellik:

Bu başlık altında giyim modasının yanı sıra, makyaj tavsiyeleri, egzersiz, diyet, estetik ameliyatlara, cilt bakımı gibi kadın güzelliğiyle ilgili her konu toplanmıştır. Modanın merkezinin Paris'ten Hollywood'a kaydığı bu yıllarda her kadının birer yıldız olabilmesi için ünlü modacıların son moda tasarımları ve Hollywood yıldızları bu dergiler tarafından okuyucuya tanıtılmaktadır.

2.7. Sosyal ve Kültürel Yaşam:

Bu bölüme ilişkin içerik dergilerde oransal % 14.35 gibi büyük bir alan kaplar. Bu başlık altında, sanat-kültür haberleri, ünlülerin hayat hikâyeleri, cemiyet çayları, yabancı ülkelerin tanıtımı, yurtiçi haberleri, bilim ve teknoloji, felsefe, spor, dinler, uluslar arası politik sorunlar, mitoloji, ünlü edebi eserler gibi çok çeşitli konu toplanmıştır. Aslında bu kategorinin oran olarak büyüklüğü, sadece üç

dergiye, *Evim*, *Aile* ve *Resimli Hayat* dergilerine bağlıdır. Çünkü diğer dergilerde bu konuların hemen hiçbiri yoktur. Bu dergiler de zaten kadın dergisi değil, kadın konusuna da yer veren aktüalite dergileridir.

Diğer dergiler içinde tek istisna, 1952 yılında yayınlanmaya başlayan *Kadın Dünyası* dergisidir. İçerik itibarıyla tam bir kadın dergisi olan ve kadının annelik rolüne büyük yer veren bu dergide de dış dünyaya ait yazılar bulunmaktadır. Yabancı ülkelerin tarihi ve turistik yerleri tanıtılmakta, Türk tiyatrosuna ve sinema sanayine yer ayrılmaktadır. Sosyal ve kültürel yaşama ait birçok yazı ile kadınların ufkunun genişletilmesine, dünyayı tanımalarına, kadın fikir ve sanat dünyasının içine çekilmeye çalışılmaktadır.

Bu dergiler dışında, *Hanımeli* dergisi 45. sayısında, dergiyi erkeklerin de okuyabilmesi için bu çeşit yazılara da yer vereceğini belirtmiştir. Yani aslında bu konuların kadınların ilgisini çekebileceği ya da kadınlara bu çeşit genel kültür bilgilerinin verilmesi gerektiği düşünülmemektedir. Dolayısıyla kadını ev dışındaki hayatla ilişkilendiren, onun anne ya da ev kadını kimliği dışında gerçek bir özne olabilmesini sağlayan sosyal yaşam bilgisine bu kadın dergilerinde yer verilmediği görülmektedir. Sonuç itibarıyla, başka coğrafyalar ya da teknolojiye ait gelişmelerin erkeklere özgü konular olduğu kabul edilmekte, kadın sosyal yaşamın dışında tutulmaya çalışılmaktadır.

Bu tutucu düşünceye ait bir haber *Resimli Hayat* dergisinde görülmüştür. Dergide, tek bir kez, Türk Kadınlar Birliği'nin çarşafli kadınları protestosuna yer veren bir habere rastlanmıştır. “*Çarşafli Gezen Kadınları Protesto*” başlıklı yazıda, Atatürk'ün kadını erkeğin yanında ‘eşit haklı vatandaş’ olarak ilan ettiğini belirterek “*Memleketimizde Türk kadınına yine eski umacı kılığına sokmağa yeltenen cahil taassuba karşı mücadeleye girişen ‘Türk Kadınlar Birliği’ inkılâbın şuuruna ermiş olmanın ve büyük inkılâpçı Atatürk’e saygının takdire şayan bir delilini vermiş oluyorlar.*” (1952, 4: 39) denilmektedir.

2.8. Karikatürler, Okuyucu Mektupları vb.:

1950’li yılların kadın dergileri içerik olarak bugünkü dergilerden farklılıklar göstermektedir. Bugünün kadın dergilerinde bulunmayan bulmaca, karikatür, rüya yorumu, fıkra gibi birçok oyalayıcı unsura, 1950’lerin dergilerinde rastlanmaktadır. Yukarıdaki başlık altında topladığımız yıldız falı, el falı, karakter tahlili, nümeroloji (sayıbilimi) gibi bölümler dergilerin son sayfalarında yer almıştır. Okuyucu mektupları, test ve anketler ise kadın dergilerinin temel öğelerindendir. Bu çalışma içinde bu bölümde yer alan unsurlardan en önemli olanları karikatürler ve okuyucu mektupları olarak görülmüştür.

Bu okuyucu mektuplarının önemi, hiçbir önemlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Oysa okuyucu mektuplarının kadınların seslerini duyurmasını sağlaması gerekmektedir. Ama hiçbir mektupta kadın sorunlarına ilişkin, kadının aile içi ya da kamusal rollerine değinen hiçbir içerik yoktur. Değişen ekonomik yapı ve buna bağlı olarak değişen toplum sorunları ve kadının durumuna karşı

okuyucuların son derece ilgisiz bir tavır sergiledikleri anlaşılmaktadır. Bu dergilerdeki okuyucu köşesi, 'gönül abla' köşesi ile karışık bir istek ve danışma hattı görevi görmüştür. Bu mektuplar genellikle gönül işleriyle, karı-koca ilişkileriyle ilgili tavsiye isteyen, bilmece soran, şiir ve hikâye gönderen, karakter tahlilini öğrenmek isteyen, artist resimleri ve adresleri soran, kişisel bakımla ilgili tavsiyeler isteyen mektuplardır.

Karikatür ise bugünkü kadın dergilerinde hiç rastlanmayan bir unsurdur. Bu çalışmadaki dergilerden 1950 yılı öncesi yayın hayatına başlamış olanlarda karikatürlerin, aile ve hayvanlarla ilgili naif espriler taşıyan karikatürler olduğu görülmüştür. Diğer dergilerdeki karikatürler ise seks odaklı espriler taşımaktadır. Bunlarda kadın, cinsel açıdan aktif, erkek ise pasif olarak resmedilmiştir. Karikatürlerde kadın her zaman seksi kıyafetlerle, iç çamaşırıyla, yarı çıplak olarak görülmektedir. Her zaman kadın erkeği sekse/aşka davet eder. Bu karikatürlerde erkeği baştan çıkaran kadın, aşk üçgenleri, erkeği sömüren kadın temaları yaygın olarak kullanılmıştır. Örneğin *Resimli Romans*'ta yayınlanmış bir karikatürde, kadın kanepede oturmakta ve erkeği öpücüklerle boğmaktadır. Bu sırada şöyle der: "Niye şaşırдың sevgilim? Tanışalı bir saat oldu, artık mevzua geçelim" (11 Eylül 1952, 20: 27).

Bu karikatürlerde kadının tek istediği para olarak gösterilmektedir. Kadınlara bu istediklerini elde edebilmeleri için cinselliklerini kullanmaları tavsiye edilir. Kadınların kürlere, mücevherlere sahip olabilmeleri için tek yapmaları gereken bol paralı bir adama sahip olmalarıdır. Bu karikatürlerde kadınlara cinsel meta/seks objesi gözüyle bakılmakta, kadınlara da böyle bakmaları söylenmektedir.

Sonuç:

Bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasında yayınlanmış kadın dergileri analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda, Türkiye'de demokrasiye geçiş sürecinde kadın dergilerinin kadın hakları, kadın sorunları, kadının aile içi ve kamusal rolleri açısından son derece pasif, duyarsız ve ilgisiz kaldıkları görülmüştür. Tek seslilikten çok sesliliğe geçildiği bu dönemde kadın dergileri yine tek sesli çıkmaya devam etmiş, üstelik bu dergilerin toplumsal yaşam içinde kadını geriletici bir işlev gördüğü ortaya çıkmıştır.

Kadın dergileri kadınların kendilerini ifade etmeleri, seslerini duyurmaları, taleplerini iletmelerini sağlayan, kadınlara rol modeli sunan araçlardır. Türk kadını açısından tarihin önemli dönüm noktalarında bu dergiler önemli işlevler görmüştür. Osmanlı döneminde kadınlar eğitim haklarını bu dergiler aracılığıyla istemişlerdir (Çakır, 1996: 22-42). Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte kadın dergileri eğitici ve aydınlatıcı bir işlev görmüş, modernleşme projesi içinde 'yeni kadın'ın yaratılmasında önemli rol oynamışlardır (Baydar, 1981: 201; Koçer, 1999). Devrimler doğrultusunda yayın yapan bu dergiler, kadınların Batı kültürü ile tanışmaları, giyim kuşamdan sofrada adabına, 'cemiyet' içinde davranış kurallarına

kadar her konuda bilgiye ulaşmasını sağlamışlardır. Bu dergiler sayesinde kadınlar eğitim ve çalışma yaşamına katılmak için teşvik görmüşlerdir.

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve demokrasiye geçiş de Türkiye açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte kadınlar ekonomik, siyasal ve sosyal değişimlerden etkilenmiş, değişen bu yapı, yaşam biçimlerini, aile yapısını, kadın erkek ilişkilerini, moral değerlerini etkilemiş, değiştirmiştir. Bu süreç içinde kadın dergilerine önemli görevler düşmesi varsayılr. Oysa bu dönemde yayınlanan tüm kadın dergileri bu değişime ilgisiz ve tepkisiz kalmıştır.

Bu çalışma ile 1950 -1960 yılları kadın dergilerinde en geniş yeri, kadının geleneksel rolleri, magazin ve aşk hikâyelerinin kapladığı ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar dergilerin eğitici işlevini yitirdiğini göstermiştir. Kadının geleneksel rolleri, Kemalist ideolojiden temizlenerek, ulusal görev olmaktan çıkarılmış, daha da geriletici bir şekle bürünüp, tamamıyla ataerkil kültür kalıplarıyla donatılmıştır. Kadın için en iyi iş olarak ev kadınlığı tavsiye edilmiş, kadın eş olarak, erkeğin hizmetinde, erkeğe tabi, muhtaç, pasif ve itaatkâr olarak resmedilmiştir. İdeoloji eksikliği, aşk hikâyeleri, magazin dedikoduları ve erkek tavlama yöntemleriyle doldurulmaya çalışılmıştır. Aşk hikâyeleri kadınlara, erkeğe muhtaç olduğunu ve tek mutluluk kaynağının evlenmek olduğunu söylemektedir. Yaşamak için çalışmak yerine, paralı bir erkek ile evlenmek tek yol olarak gösterilmektedir. Karikatürler kadınlara, erkeğin seks objesi olmasını söylemenin eğlenceli bir yoludur. Bu karikatürlere göre en önemli şey paradır ve kadın paraya sahip olmak için cinselliğini kullanmaya özendirilmektedir. Yerli hikâyeler evlilik dışı ilişkiyi hoşgörü ile karşılayan, normalleştirmeye çalışan bir yaklaşım içindedir. Karikatürler de bu yaklaşımı desteklemektedir.

Bu dönem dergileri hem kadını kamusal alan içinde görüntülemeyi bırakmıştır hem de dışarıdaki gerçek dünyaya kapalıdır. Dergiler bu yıllarda faaliyet göstermiş olan kadın derneklerinin/birliklerinin hiç birine ilgi göstermemiştir. Bu dernekleri tanıtan ya da etkinliklerin söz eden hiçbir dergi yoktur. Yine kadın siyasetçilere de bu dergilerde yer verilmemiştir. Diğer yandan, dergilerde hiçbir toplumsal soruna, evsizlik, işsizlik, fakirlik, aile içi şiddet, sosyal yardımlaşma gibi hiçbir konuya değinilmemiştir.

Sonuç olarak, DP'li yıllarda kadın dergilerinin, magazinleşmiş, içleri boşaltılmış ve sadece bir eğlence aracı haline gelmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadınların geleneksel rolleri olan annelik ve ev kadınlığı bile bu dergilerde önemsizleştirilmiştir. Bu dergiler kadını en çok cinsel obje olarak sunmuştur. Dolayısıyla dergilerde kadın, eğitimsiz, kültürsüz, ev-içi ücretsiz işçi, cinsel obje ve tüketici olarak kurgulanmıştır. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin demokratikleşme deneyimi bu dergiler bağlamında, kadınlar için hiçbir açılım sağlamayan, kadının toplum içindeki konumunu geriletici bir işlev görmüştür. Bu durumun, ülkenin genel atmosferiyle, DP'nin kadına bakış açısıyla ne kadar ilişkili olduğu; eğitim ve siyaset alanlarındaki politikalarıyla desteklenip desteklenmediği de başka bir çalışmanın konusudur.

EK I: Dergi İçeriklerinin Sınıflaması:

BAŞLIK	YAZI ADEDİ	YÜZDE (%)
Annelik	281	2,97
Kadınlık	227	2,40
Ev Kadınlığı	722	7,62
Eş	200	2,11
Moda-Güzellik	674	7,11
Magazin	577	6,09
Kültür-Sanat-Sosyal yaşam	1360	14,35
Çalışma Hayatı	13	0,14
Eğitim	3	0,03
Siyaset-Hukuk	84	0,89
Şiir	226	2,39
Hikâye	1659	17,51
Okuyucu Mektupları	244	2,58
Reklam	2548	26,89
Anket-Test-Yarışma	27	0,28
Fal-Bilmece-Fıkra-Karikatür vs.	630	6,65
Toplam	9475	

KAYNAKLAR

- Alkan, Türker. (1981). *Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayınları.
- Arat, Yeşim. (1998). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar. Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba. *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 82-98.
- Ballaster, Rod-Beetham, M.-Frazer, E.-Hebron, S. (1991). *Women’s World, Ideology, Femininity and the Women’s Magazines*, London: Macmillan.
- Baydar, Ahmet. (1981). Atatürk Dönemi Türk Basını, Kadına Yönelik Periyodikler 1929-1938. *S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllık*, C. VI, Ankara.
- Çakır, Serpil. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Franco, Jean. (1995). Kadınların İçerilmesi: Kuzey Amerika ve Meksika Popüler Anlatısıyla İlgili Bir Karşılaştırma. Haz. Tania Modleski. *Eğlence İncelemeleri: Kitle Kültürüne Eleştirel Yaklaşımlar*, İstanbul: Metis Yayınları.

- Koçer, Dilara. (1999). *A Study on the Representation of the Turkish Women in the Early Republican Era: The Magazin Ana (1938-1942)*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. ODTÜ.
- Oktay, Ahmet. (1997). *Türkiye'de Popüler Kültür*, İstanbul: YKY Yayınları.

Dergi Makaleleri:

- Aşk Dersleri. (1957). *Gazete Magazin*, 17 Nisan, (1), s. 2.
- Çarşafı Gezen Kadınları Protesto. (1952). *Resimli Hayat*, Ağustos, (4), s. 39.
- Delikan, Rafet. (1957). Hareket Halinde Kadın. *Gazete Magazin*, Temmuz, (9), s. 9.
- Erkekler Hakkında Ne Öğrendim. (1954). *İkimiz*, 1 Kasım, (1), s. 44-46.
- Genç Kızlarda Bekaret Aranmalı mı? (1955). *İkimiz*, 1 Şubat, (4), s. 8-9.
- Meçhul Gelin. (1953). *Yelpaze*, 23 Aralık, 80.
- Nişanlımla Yatabilir miyim? (1952). *Resimli Hayat*, Ekim, (6), s. 22-23.
- Seksüalite. (1957). *Gazete Magazin*, 17 Nisan, (1), s. 1.
- Son Adım. (1953). *Yelpaze*.
- Tuğcu, Kemalettin. (1950). Gençlik Hatası. *Ev-İş*, Ekim, (162), s. 6.